

**INGLIZ TILI DARSLARIDA YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING
SOTSIOLINGVISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH
TEXNOLOGIYASI**

Rahmatullayeva Maktuba Abdushukur qizi

Namangan davlat universiteti tayanch

doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidaarslarida yuqori sinf o'quvchilarining sotsiolingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni tahlil qilinadi. O'quvchilarning ingliz tilini mukammal o'zlashtirishlari uchun innovatsion metodlar, interaktiv yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhiligi yoritiladi. Maqolada til o'rgatish samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalar ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistik kompetensiya, ingliz tili, yuqori sinf, fonetik kompetensiya, leksik kompetensiya, grammatik kompetensiya, pragmatik kompetensiya, innovatsion metodlar.

**ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ НА УРОКАХ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

Аннотация: В данной статье анализируется процесс развития социолингвистической компетенции учащихся старших классов на уроках английского языка. Подчеркивается важность использования инновационных методов, интерактивных подходов и современных технологий для овладения учащимися английским языком в совершенстве. В статье также анализируются педагогические технологии, направленные на повышение эффективности обучения языку.

Ключевые слова: социолингвистическая компетенция, английский язык, старшие классы, фонетическая компетенция, лексическая компетенция, грамматическая компетенция, прагматическая компетенция, инновационные методы.

TECHNOLOGY FOR DEVELOPING SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE OF SENIOR STUDENTS IN ENGLISH LESSONS

Annotation: This article analyzes the process of developing sociolinguistic competence of senior students in English lessons. The importance of using innovative methods, interactive approaches and modern technologies for students to master the English language perfectly is highlighted. The article also analyzes pedagogical technologies aimed at increasing the effectiveness of language teaching.

Keywords: sociolinguistic competence, English language, senior class, phonetic competence, lexical competence, grammatical competence, pragmatic competence, innovative methods.

Ingliz tili bugungi kunda xalqaro muloqot, ta'lim, ilm-fan va texnologiya sohalarida muhim ahamiyat kasb etayotgan tillardan biri hisoblanadi. Shu sababli, o'quvchilarni ushbu tilni mukammal egallashga yo'naltirish, ularning lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Xususan, yuqori sinf o'quvchilari uchun ingliz tilini o'rganish jarayoni nafaqat lug'at boyligini oshirish yoki grammatik qoidalarga rioya qilish bilan cheklanmay, balki ularning tilshunoslik jihatdan keng qamrovli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ham talab etadi.

Sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirish esa o'quvchilarning muloqotga tayyorligini oshirish, og'zaki va yozma nutqini shakllantirish, turli kontekstlarda tilni to'g'ri qo'llay olishiga zamin yaratadi. Shu bois, ingliz tili darslarida yuqori sinf o'quvchilari uchun sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Sotsiolingvistik kompetensiya tushunchasi tilshunoslik va ta'lim metodikasi nuqtayi nazaridan murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, o'quvchilarning fonetik, leksik, grammatik hamda pragmatik bilimlarini o'z ichiga oladi. Fonetik kompetensiya nutqning to'g'ri talaffuz qilinishi, urg'u va intonatsiyaning to'g'ri qo'llanilishiga asoslanadi. Leksik kompetensiya esa o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish, sinonim va

antonimlar bilan ishlash, iboraviy birliklarni to'g'ri qo'llash qobiliyatini shakllantiradi.

Grammatik kompetensiya gap tuzish qoidalarini mukammal bilish, turli grammatik konstruktsiyalarni o'zlashtirish va nutqda to'g'ri ishlata olishni o'z ichiga oladi.

Pragmatik kompetensiya esa tilni muloqot jarayonida samarali qo'llash, turli kommunikativ vaziyatlarda moslashish va tilning stilistik xususiyatlarini tushunish bilan bog'liqdir. Shu jihatdan, ingliz tili darslarida yuqori sinf o'quvchilarining sotsiolingvistik kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish uchun turli metod va yondashuvlardan samarali foydalanish talab etiladi.

Hozirgi kunda ingliz tili darslarida sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan ko'plab innovatsion metodlar qo'llanilmoqda.

Interaktiv metodlar, masalan, rolli o'yinlar, munozaralar va loyiha asosida o'qitish o'quvchilarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Muammoli ta'lim yondashuvi esa o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ularga yechim topish qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan.

Umuman olganda, yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi sotsiolingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish nafaqat ularning chet tilini o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi, balki kelajakda ilmiy, akademik va kasbiy faoliyatida muvaffaqiyat qozonishiga ham asos yaratadi. Shu bois, ushbu mavzuni tadqiq qilish va turli metodlarni sinab ko'rish ta'lim sohasida dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Ingliz tilini o'rganish jarayonida yuqori sinf o'quvchilari uchun lingvistik kompetensiyani rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu bosqichda o'quvchilar nafaqat asosiy grammatik qoidalarni bilishlari, balki tilning murakkab tuzilmalari, stilistik xususiyatlari va muloqot kontekstiga mos ravishda qo'llanilishini ham tushunishlari lozim. Lingvistik kompetensiya o'quvchilarning fonetik, leksik, grammatik va

pragmatik bilimlariga asoslanadi. Ushbu kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishda esa dars jarayonida qo'llaniladigan metod va yondashuvlar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bugungi kunda an'anaviy metodlar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalar ham keng qo'llanilib, o'quvchilarning til o'rganish jarayonini yanada samarali qilishga xizmat qilmoqda.

Fonetik kompetensiya o'quvchilarning to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq. Ingliz tili fonetikasi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ko'plab tovushlar o'zbek tilidagi tovushlardan farq qiladi. Masalan, ingliz tilida [θ] va [ð] kabi interdental tovushlar mavjud bo'lsa, o'zbek tilida bunday tovushlar yo'q. Shu sababli, o'quvchilar bu tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda muammolarga duch kelishlari mumkin. Bundan tashqari, urg'u va intonatsiyaning to'g'ri qo'llanilishi ham muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilidagi ba'zi so'zlarning ma'nosi urg'uning joylashuviga bog'liq bo'lishi mumkin. Ushbu jihatlar e'tiborga olinmasa, o'quvchilar talaffuzda xatolarga yo'l qo'yishlari va natijada muloqotda tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Fonetik kompetensiyani rivojlantirish uchun til o'rganish jarayonida audio va video materiallardan, talaffuz mashqlaridan, fonetik transkripsiyadan va nutq amaliyotiga asoslangan interaktiv usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Sotsiolingvistik kompetensiya esa o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish va ularning turli so'z birliklarini o'zaro bog'liq holda o'zlashtirish qobiliyatini anglatadi. So'z boyligi qanchalik keng bo'lsa, o'quvchilar muloqot jarayonida o'z fikrlarini shunchalik aniq va ravon ifodalashlari mumkin bo'ladi. Ingliz tilida sinonim va antonimlardan to'g'ri foydalanish, iboraviy birliklarni bilish va turli kontekstlarda so'zlarning nozik ma'no farqlarini tushunish muhimdir.

Ingliz tili darslarida yuqori sinf o'quvchilarining sotsiolingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar va innovatsion metodlar katta ahamiyat kasb etadi. Masalan, onlayn platformalar, interaktiv ilovalar va sun'iy intellektga asoslangan vositalardan foydalanish

o'quvchilarga yanada samarali o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga, kommunikativ yondashuv, muammoli ta'lim, loyihaviy usullar kabi pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni faol o'rganishga undaydi. Ayniqsa, interaktiv va real hayotga yaqin topshiriqlar orqali o'quvchilarning muloqot ko'nikmalari kuchayadi va ular tilni yanada ishonch bilan qo'llay oladilar. Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tili darslarida Sotsiolingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish bugungi kunda muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Sotsiolingvistik kompetensiya til bilimining fonetik, leksik, grammatik va pragmatik jihatlarini qamrab olgan holda, o'quvchilarning tilni to'liq tushunishi va samarali muloqot qila olishiga yordam beradi. Ushbu maqolada til o'qitishda qo'llaniladigan turli usullar, innovatsion texnologiyalar hamda samarali pedagogik yondashuvlar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy grammatik-qoidabozlikka asoslangan yondashuv o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini pasaytirishi mumkin. Buning o'rniga, interaktiv va kommunikativ metodlardan foydalanish, muhit yaratish orqali tabiiy til o'zlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlash samarali natijalar beradi.

Xususan, loyiha asosida o'qitish, rolli o'yinlar, muammoli ta'lim hamda real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvi rag'batlantiriladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish til o'rganish samaradorligini oshirishga katta hissa qo'shmoqda. Mobil ilovalar, onlayn platformalar va virtual til muhitlari o'quvchilarga yanada qulay sharoit yaratib, ularning mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunday texnologiyalar orqali individual yondashuvni joriy etish va har bir o'quvchining o'ziga mos o'qitish strategiyasini ishlab chiqish mumkin. Kelgusida ingliz tili ta'limida sotsiolingvistik kompetensiyalarni yanada rivojlantirish uchun innovatsion yondashuvlarni kengroq tatbiq etish, texnologik vositalardan samarali foydalanish va o'quvchilarning qiziqishlariga mos keladigan metodikalar ishlab chiqish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gass, S. M., & Mackey, A. (2020). *Second Language Acquisition: An Introductory Course*. Routledge.
2. Nation, P. (2022). *Learning Vocabulary in Another Language* (2nd ed.). Cambridge University Press.
3. Richards, J. C., & Reppen, R. (2021). *Teaching English through English: Proficiency, Pedagogy and Performance*. Cambridge University Press.
4. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2020). *How Languages Are Learned* (5th ed.). Oxford University Press.
5. Ellis, R. (2021). *Reflections on Task-Based Language Teaching*. Multilingual Matters.
6. Larsen-Freeman, D., & Cameron, L. (2019). *Complexity Theory and Language Development: In Celebration of Diane Larsen-Freeman*. Cambridge University Press.